

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 13

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну, кафедра технологічної освіти
ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Львівський медичний університет
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України
Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Польща)

Ukrainian State Pedagogical Mykhaylo Drahomanov University
Faculty of technology and design, Department of technological education
Subdivision “Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education”
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
SS of NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”
Lviv Medical University
International charity organization “Leader of the Quality”
State scientific institution “Institute of Modernization of the Content of Education”
of the Ministry of Education and Culture of Ukraine
Lomza International Academy of Applied Sciences

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 13

**MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION
AND SCIENCE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Issue 13

Київ – Львів – Бережани – Ломжа

2023

Kyiv– Lviv – Berezhany – Łomża

2023

ЗМІСТ *** CONTENTS

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ PEDAGOGIC SCIENCES		
<i>Аніщенко Вікторія</i> <i>Anishchenko Viktoriia</i>	До питання щодо універсалізації компетентнісної моделі викладача сучасного закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання On the question regarding the universalization of the teacher competence model of a modern higher education institution with specific conditions of learning	8
<i>Колісник-Гуменюк Юлія</i> <i>Kolisnyk-Humeniuk Yuliia</i>	Використання сучасних підходів до навчання та викладання в технологічних спеціальностях Use of modern approaches to teaching and studying in technological specialties	13
<i>Руденко Лариса</i> <i>Панас Олена</i> <i>Rudenko Larysa</i> <i>Panas Olena</i>	Комунікативна складова професійної компетентності фахівців цивільного захисту Communicative component of professional competence of civil defense specialists	18
<i>Соловійов Валерій</i> <i>Литвин Андрій</i> <i>Solovyov Valery</i> <i>Lytvyn Andrii</i>	Випереджувальний підхід у професійній підготовці педагогічних працівників Preventive approach in the professional training of educational personnel	23
<i>Вдович Світлана</i> <i>Vdovych Svitlana</i>	Формування комунікативної компетентності майбутніх психологів у закладі вищої освіти Formation of communicative competence of future psychologists in university	30
<i>Голіяд Ірина</i> <i>Шопулко Марія</i> <i>Тропіна Марія</i> <i>Holiiad Iryna</i> <i>Shopulko Mariia</i> <i>Tropina Mariia</i>	Інтеграція інжинірингу в освітню галузь «Технології» Integration of engineering in the educational field “Technologies”	35
<i>Гуменюк Василь</i> <i>Литвинчук Володимир</i> <i>Чорняк Назарій</i> <i>Humeniuk Vasyl</i> <i>Lytvynchuk Volodymyr</i> <i>Chorniak Nazarii</i>	Переваги застосування інтерактивного навчання у ЗВО Advantages of using interactive learning in institutions of higher education	40
<i>Гуменюк Ольга</i> <i>Єфремова Оксана</i> <i>Humeniuk Olha</i> <i>Yefremova Oksana</i>	Медична етика як невід’ємна складова професійної готовності медиків Medical ethics as an integral component of the professional readiness of doctors	48
<i>Колісник-Гуменюк Юлія</i> <i>Kolisnyk-Humeniuk Yuliia</i>	Профорієнтаційна робота під час воєнних або кризових ситуацій Professional orientation work during war or crisis situations	52

Останчук Олена <i>Ostapchuk Olena</i>	Перспективні лінії розвитку педагогічної науки і освіти Promising lines of development of pedagogical science and education	56
Сліпчишин Лідія <i>Slipchyshyn Lidiia</i>	Освітній аспект культурної професійної спадщини закладу Educational aspect of the institution's cultural professional heritage	62
Боднарчук Вікторія <i>Bodnarchuk Viktoriia</i>	Неформальна освіта як засіб формування професійних та соціально важливих якостей особистості Non-formal education as a mean of forming personality's professional and socially important qualities	69
Харламенко Валентина Лопасєв Дмитро <i>Kharlamenko Valentyna</i> <i>Lopayev Dmytro</i>	Розробка нових технологій для навчання дітей з особливими потребами Development of new technologies for teaching children with special needs	74
Якимович Ольга Гузинець Олеся <i>Yakymovych Olha</i> <i>Huzynets Olesya</i>	Соціокультурні чинники впливу на духовне виховання студентської молоді Socio-cultural factors of influence on the spiritual education of student youth	79
Дубовик Оксана <i>Dubovyk Oksana</i>	Розвиток професійно-технічної освіти у США Development of vocational and technical education in the USA	83
Кубська Лариса <i>Kubska Larysa</i>	Розвиток лідерських якостей учнів старшої школи засобами предмета «Технології» Development of leadership qualities for high school students by means of subject "Technology"	89
Дубницька Олександра <i>Dubnytska Oleksandra</i>	Особливості підготовки учнів за профілем «Українська народна вишивка» Features of student training by profile "Ukrainian folk embroidery"	93
Мавдрик Ірина <i>Mavdryk Iryna</i>	Впровадження індивідуалізованої освіти та досягнення позитивних результатів у навчанні дітей з особливими потребами Implementation of individualized education and achieving positive results in the education of children with special needs	98
Стемпіцька Ірина <i>Stempitska Iryna</i>	До проблеми вивчення математичних дисциплін у фаховому коледжі To the problem of studying mathematical disciplines at a professional college	108

Таким чином, на основі викладеного вище можна дійти висновку, що, незважаючи на неоднозначність впливу цифровізації на творчу сферу, цифрові медіа допомагають не лише врятувати культурну, мистецьку і творчу спадщину, але й поліпшити способи її збереження. У цьому процесі важливо зберегти накопичений поколіннями досвід, локальні і регіональні особливості, звичаї і практики. Цифровий контент розглядається сьогодні як важлива складова освітнього процесу, що дає можливість гібридним способом зберегти і використати унікальну інформацію, створити нові знання і зберегти їх для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Валевский А.Л. *Методологические основания биографии* : автореф. дис. .... канд филос. наук. Киев, 1990. С. 24.
2. Ільченко О. Біографічний метод в історико-педагогічному дослідженні: сутність, принцип, специфіка / Педагогічні науки. 2021. № 77. С. 61-66.
3. Сагуйченко В. В. Біографічний метод як оцінка освітнього потенціалу / *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. VII (32). P. 29-34. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-07>
4. Сліпчишин Л. *Яворівська школа: освітньо-мистецький аспект* : монографія. Львів: Вид-во «Срібне слово», 2017. 240 с.
5. Чижко В. *Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України* : монографія. К. : БМТ, 1996. 241 с.
6. Gizińska M. *Medalier Wojciech Przedwojewski – «epizod elbląski»* / *Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne*. 2019. Nr 153 (styczeń–marzec). S.11-24.
7. Kozarska-Orzeszek Barbara. *Lwów na medalach i odznakach* / *Niepodległość i Pamięć*. 2006. Nr 13/3 (24). S.197-218.

УДК 372.7

Боднарчук Вікторія

*ад'юнкт, кафедра практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТА СОЦІАЛЬНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. На основі аналізу наукових джерел доведено, що чисельні визначення поняття «неформальна освіта» є типологічно близькими. Спільним для них є розуміння неформальної освіти як певної освітньої діяльності, що виходить за межі формальної освіти. Неформальна освіта відіграє важливу роль у формуванні професійних і соціально важливих якостей майбутніх фахівців, адже дозволяє не тільки адекватно, раціонально й швидко реагувати на індивідуальні потреби людини, сприяти розвитку її особистості, а й вчасно корегувати її компетентнісний розвиток як у професійному так і в особистісному напрямках.

Ключові слова: неформальна освіта, професійні та соціально важливі якості, майбутні фахівці

Bodnarchuk Viktoriia
adjunct at Department of Practical Psychology and Pedagogy
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

NON-FORMAL EDUCATION AS A MEAN OF FORMING PERSONALITY'S PROFESSIONAL AND SOCIALLY IMPORTANT QUALITIES

Abstract. Based on the analysis of scientific sources, it is proved that the numerous definitions of the “non-formal education” concept are typologically close. What they have in common is the understanding of non-formal education as a certain educational activity that goes beyond formal education. Non-formal education plays an important role in the formation of future specialists’ professional and socially important qualities, as it allows not only responding adequately, rationally and quickly to a person’s individual needs, promoting the development of their personality, but also correcting their competence development in both professional and personal directions.

Keywords: non-formal education, professional and socially important qualities, future professionals

Виклики, які ставить сучасне суспільство та реалії життя перед фахівцями у сфері безпеки людини, зумовлюють постійну зміну, удосконалення та оновлення їхньої професійної підготовки як джерела формування професійних та соціально важливих якостей. Нині освіта підпорядковується новій парадигмі, яка декларує «освіту впродовж життя», котра складається не лише з класичної вищої освіти (формальної), а й передбачає неформальну та інформальну освіту як повноцінні складові становлення майбутніх фахівців цивільного захисту, формування у них професійних і соціально важливих якостей.

Поняття неформальна освіта (*non-formal learning*) прийшло в науковий простір України із зарубіжної науково-методичної літератури як закономірний результат ефективності такої освіти для створення сприятливих умов щодо розвитку соціально і професійно важливих якостей особистості майбутніх фахівців. Загалом історія терміну «неформальне навчання і освіта», як зазначають дослідники, є достатньо тривалою. Широкого розповсюдження цей термін здобув на початку 70-х рр. ХХ ст. Перша згадка про неформальну освіту з’явилася у книзі «Світова освітня криза: системний підхід» американського педагога та економіста Ф. Кумбса у 1968 р., який трактував неформальну освіту як організовану, систематичну освітню діяльність, що здійснюється поза межами системи формальної освіти для забезпечення освітніх потреб окремих груп населення, як дорослих, так і дітей.

В Європі ж, як стверджує Д. Лівінгстон, перші спроби неформальної освіти з’явилися у Швеції, яка разом із іншими скандинавськими країнами вважається лідером європейського континенту в сфері розповсюдження неформальної

освіти. Неформальне навчання, – вважає Д. Лівінгстон (D. W. Livingstone), – це будь-яка діяльність, що передбачає прагнення до розуміння, знання або навички, які формуються поза визначеними критеріями освітньої програми [4].

У низці нормативних документів міжнародних організацій (ООН, Організація економічної співпраці і розвитку (*Organization for Economic Cooperation and Development*), Рада Європи, ЮНЕСКО та ін.) неформальна освіта визначається як: форма навчання, що є частиною загального плану освітнього процесу, формально не визнається як навчання (наприклад, у термінах, цілях і завданнях освіти, періоді навчання й оцінки якості), хоча містить навчальний компонент [5, р. 5]; будь-яка запланована програма освіти, спрямована на покращення низки навичок і компетентностей за межами формального навчального середовища [3].

Проблеми неформальної освіти висвітлено в наукових працях зарубіжних дослідників Р. Дейва (R. H. Dave), Ф. Кумбса (P. Coombs), Д. Лівінгстона (D. W. Livingstone) та ін., чий дослідження вплинули на існування різноманітних підходів до визначення неформальної освіти у вітчизняній педагогічній теорії. Зокрема, її розглядають:

- як форму освіти дорослих (*adult education*) та тенденції її розвитку (О. Аніщенко, А. Гончарук, Н. Горук, Л. Лук'янова, Л. Сігаєва, Н. Сулаєва, Л. Тимчук та ін.);

- як умову реалізації концепції неперервного навчання (В. Поліщук, Т. Ткач, О. Шапочкіна та ін.);

- як синонім позашкільної або позааудиторної навчально-виховної діяльності (О. Биковська, О. Литовченко, Р. Науменко та ін.);

- як можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та інших умінь і навичок у процесі самоврядування у закладах освіти (А. Лопухівська, В. Петров, М. Приходько, О. Скорик, Т. Ціпан та ін.);

- як систему додаткового цілеспрямованого навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами освітніх установ та державних інституцій (О. Аніщенко, Н. Павлик, І. Пекар, С. Плинокос, В. Ягупов та ін.).

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць в контексті проблеми дослідження показав, що, незважаючи на чисельність, визначення поняття «неформальна освіта» є типологічно близькими. Спільним для них є розуміння неформальної освіти як певної освітньої діяльності, що виходить за межі формальної освіти.

Науковці (Л. Лук'янова, Н. Терьохіна та ін.) зауважують, що неформальна освіта має більш глибоке історичне коріння за формальну. А шведський

дослідник питань освіти дорослих Г. Блід (H. Blid) переконливо доводить, що Платонівські діалоги (близько 400 р. до н.е.), коли стародавні греки збиралися та обговорювали різні філософські теми у маленьких групах, є безперечним прикладом втілення неформальної освіти.

Осередками неформальної освіти в Україні в минулому були духовні семінарії, катехітичні та парафіяльні школи. Одним із осередків неформальної освіти у Східній Європі XVII ст. вважають Києво-Могилянську академію, засновану 1615 р, де студенти з усіх верств населення могли вивчати не лише класичні предмети (історія, фізика, географія, математика, граматики, поезика, риторика, філософія, гідравліка, архітектура, богослов'я), декілька іноземних мов, а й музику, нотний спів, малярство, медицину, риторику. Яскравим прикладом акценту на неформальній освіті у Києво-Могилянській академії були поетичні конкурси – «поетичні змагання з декламації віршів відомих поетів, а також власних віршів. Найбільш вправних віршотворців вшановували лавровими вінками та присвоювали звання «лавроносного поета» (лауреата)». У Києво-Могилянській академії зародився і став професійним театр – студенти самі готували інтермедії, драми, розучували канти й пісні, виготовляли все необхідне для вистав, які розігрували на ярмарках, в селах – біля церков, на майданах [1]. Вважалось, що залучення до різних видів мистецтва сприяє органічному формуванню високоморальної та шляхетної особистості.

Становлення і розвиток системи неформальної освіти у країнах Європейського Союзу характеризується широким політичним, державним і соціальним визнанням. Інститути неформальної освіти у різних європейських країнах відрізняються залежно від соціально-політичної та економічної ситуації; водночас, основними провайдерами освітніх послуг залишаються державні установи, громадські об'єднання, професійні спілки [2].

У США виокремлюють два напрями організації неформального навчання: просвітницький (поширення знань, інформації, компетенцій) і реформістський (зміна соціальних явищ та поліпшення життєвого рівня населення). Особливим є досвід організації неформальної освіти молоді в університетах США, де процес професійної підготовки базується на принципі індивідуалізації навчання через різноманітні вибіркові навчальні курси, що дають змогу студентам спеціалізуватися в обраній галузі або отримувати поглиблену підготовку. Окрім того, в університетах США діють численні студентські організації, що об'єднують студентську спільноту за інтересами. Дослідники Н. Горук, О. Зарва та Я. Колибаб'юк виокремлюють такі основні групи цих організацій:

- урядові – залучають студентів до участі в різноманітних громадських заходах, акціях, планах та програмах, які впливають на політику університету;

- політичні – сприяють розвитку лідерських якостей особистості, формують національну свідомість і чітку громадянську позицію;
- наукові – об'єднують молодь за науковими інтересами;
- культурні – розвивають і поширюють мультинаціональну культуру та традиції у межах студентської громади;
- творчі – уможливають розкриття і реалізацію молоддю своїх потенційних талантів;
- спеціальні – об'єднують студентів навколо нагальних соціальних проблем;
- допрофесійні – допомагають набутти первинного професійного досвіду, засвоїти знання і виробити уміння та навички, необхідні для подальшого кар'єрного зростання;
- журналістські – сприяють роботі незалежних журналістів, репортерів, редакторів місцевих теле- та радіоканалів;
- релігійні – забезпечують духовно-моральне становлення особистості;
- волонтерські – реалізують альтруїстичну ідею допомоги нужденним;
- спортивні – популяризують ідеї здоров'язбереження та концепції здорового способу життя, організують університетські та міжуніверситетські спортивні змагання.

Загалом, система організації неформальної освіти США сприяє особистісному і соціальному вдосконаленню здобувачів, стимулює розвиток гуманістичних міжособистісних відносин, уможливує задоволення різнобічних студентських потреб, що, в підсумку, сприяє вихованню активних, творчих громадян і висококваліфікованих фахівців.

Вітчизняна система освіти сьогодні, на жаль, не достатньо забезпечує інтелектуальну, когнітивну та професійну підготовку молоді відповідно до потреб новітніх технологій, зокрема і соціальних, та сучасного ринку праці. У зв'язку з цим необхідно не лише підвищувати якість освіти, але й формувати та розвивати у майбутніх фахівців соціально і професійно важливі якості, прагнення до постійного особистісного та професійного саморозвитку. Неформальна освіта відіграє важливу роль у цьому процесі, адже дозволяє не тільки адекватно, раціонально й швидко реагувати на індивідуальні потреби людини, сприяти розвитку її особистості, а й вчасно корегувати її компетентнісний розвиток як у професійному так і в особистісному напрямках, що, у свою чергу, розширює можливості для самоосвіти, самовизначення, самоствердження та самовдосконалення людини.

Ідеальною формулою підготовки майбутніх рятувальників вважаємо поєднання саме формальної та неформальної освіти: коли майбутній фахівець

цивільного захисту здобуває знання та професійні навички не лише в аудиторії, а й за її межами, що сприяє розвитку соціально і професійно важливих якостей шляхом творчого самовираження та участі в мистецьких гуртках, студіях, художніх колективах.

Список використаних джерел

1. До 400-ліття заснування Києво-Могилянської академії: події, імена. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/node/2573>
2. Павлик Н. П. Зарубіжний досвід організації неформальної освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. №1. С. 264-273.
3. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. Рекомендація CM/Rec(2010)7, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 травня 2010 р. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be>
4. Livingstone D. W. Adult's Informal Learning: Definitions, Findings, Gaps and Future Research. WALL Working Paper No. 21. 2001. URL : <https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/2735/2/21adultsinformallearning.pdf>
5. The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning An OECD activity : Report from Thematic Group 2: Standards and quality assurance in qualifications with special reference to the recognition of non-formal and informal learning. 2005. 34 p.

УДК 3.37.02

*Харламенко Валентина,
канд. пед. наук, доцент
Завідувач кафедри технологічної освіти
Лопасєв Дмитро,
студент 2 курсу магістратури,
факультет технологій та дизайну,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

РОЗРОБКА НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. У статті розглянуто можливості використання нових технологій для навчання дітей із особливими потребами, основні проблеми, з якими стикаються діти з особливими потребами в процесі навчання, способи їх вирішення за допомогою технологій. Описано декілька прикладів нових технологій, які вже використовуються для навчання дітей із особливими потребами, а також перспективи їх подальшого розвитку.

Ключові слова: діти з особливими потребами, навчання, нові технології, інклюзивне навчання, персоналізоване навчання, допомога в навчанні.

*Kharlamenko Valentyna, Ph.D., associate professor
Head of the Department of Technological
Lopayev Dmytro, 2nd year Master's student,
Faculty of Technology and Design,
Dragomanov Ukrainian State University,
Kyiv, Ukraine*

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 13

Відповідальна за випуск: Юлія Колісник-Гуменюк

Макет і комп'ютерна верстка: Софія Гуменюк

Дизайн обкладинки: Ігор Колісник

Адреса оргкомітету:

Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
79008, вул. Кривоноса, 10
м. Львів, Україна
<http://nrucenter.lviv.ua/публікації>

ISSN 2663-9718

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць /
[гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ – Львів – Бережани – Ломжа, 2023. Вип. 13. 283 с.

Електронне видання
Умовн.-друк. арк. 17,0. Об'єм файлу – 3,02 МБ.